

TRACTATUS III.

DE ACTIBUS HUMANIS.

EXPLICATA conditione generali actuum humanorum, nemp̄ ratione voluntarij & liberi, quae est fundatum moralitatis ipsorum, consequens est ut de illis, tam in esse physico, quam in esse moris, consideratis, breviter differamus. Illi verò ad octo praecipios reduci possunt, quorum aliqui respiciunt finem, alij circa media veruantur. Primus est simplex volitus, quae respicit finem praeceps secundum se appetitu inefficaci, & simplicis complacentiae. Secundus dicitur intentio, quia per illum voluntas tendit in finem, ut per media obtinendum. Tertius consilium, quod non solum importat inquisitionem mediorum, sed etiam judicium seu sententiam, quā unum ceteris esse praeferendum judicatur. Quartus consensus, quo voluntas complacer sibi de medijs inventis, & approbar illa. Quintus electio, quā voluntas acceptat unum prā alijs. Sextus imperium, quo intellectus cum motione quadam à praecedenti electione participata, intinat voluntati executionem mediorum. Septimus usus, quo voluntas applicat potentias exequentes ad opus. Octavus est ipsius finis assecutio, ex qua resultat quies seu delectatio, quae fructu appellatur. De his ergo octo actibus in hoc tractatu breviter agendum est, incipiendo ab illis qui sunt circa finem, & progrediendo ad alios qui circa media versantur.

CAPUT I.

De simplici voluntione finis.

Circa hunc actum nulla ferè est difficultas vel controversia inter Theologos, constat enim ex jam dictis, illum appellari simplicem voluntatem, eò quod habeat objectum omnino simplex, nemp̄ finem sumptum praeceps secundum se; cùm alij posteriores, vel respiciant finem in ordine ad media, ut intentio, vel media cum respectu ad finem, sicut electio, consensus, & usus, atque ita non habent objectum simplex, sed aliquo modo duplicatum.

2. Constat etiam hoc esse discrimen inter voluntatem sumptam pro potentia volitiva, & pro primo ejus actu; qui est simplex volitus, quod in prima acceptance habet pro objecto adæquato bonum ut sic, abstrahens à bono finis & medijs, in secunda verò respicit solum finem ut objectum adæquatum. Unde S. Thomas h̄c qu. 8. art. 2. *Si loquamur de voluntate secundum quod nominat potentiam, sic se extendet ad finem & ad ea que sunt ad finem... Si autem loquamur de voluntate secundum quod nominat actum, sic propriè loquendo est finis tantum.* Quia nimirum voluntas, ut nominat actum, & simplicem voluntatem significat, fertur

in id tantum quod est objectum per se potentia, unde quia objectum per se voluntatis est finis tantum (nam ea quae sunt ad finem non sunt bona vel volita propter seipsa, sed solum ex ordine ad finem) simplex volitus respicit solum finem, non verò media. Sicut primus actus potentia intellectivæ, qui dicitur intelligentia, non respicit conclusiones, sed prima principia. Unde Philosophus 3. Ethic. cap. 2. *Voluntas est finis, electio autem eorum que sunt ad finem.* Quae verba expônens D. Thomas articulo citato ad 1. ait quod ibi Philosophus loquitur de voluntate secundum quod propriè nominat simplicem actum voluntatis, non secundum quod nominat potentiam.

3. Tertiò constat apud omnes ferè Theologos & Philosophos, exceptis Nominalibus, objectum voluntatis, aut simplicis volitionis, esse solum bonum, ut abstrahit à vero vel apparenti, subindeque voluntatem non posse ferri in malum, sub ratione mali. Rationem assignat D. Thomas h̄c art. 1. quoniam appetitus sive appetitio nihil aliud est quam inclinatio quedam appetit in aliquid: nihil autem inclinatur nisi in aliquid sibi simile, aut aliquo modo conveniens: hoc autem est bonum: Ergo nemo appetit nisi bonum, verum, vel apprens. Unde Dionysius cap. 4. de divin. nomin. *Nemo intendens ad malum operatur.* Et Aristoteles 1. Ethic. cap. 1. *Omnis ars, omnisque doctrina, & electio bonum appetere videntur.* Qua de causa bene antiqui dixerunt, *Bonum est quod omnia appetunt.* Cum ergo aliquis vult malum inimico, apprehendit illud ut sibi bonum, & similiter dolet de bono ipsius tanquam sibi malo. Similiter quando damnati appetunt non esse, illud appetunt ut conducens ad carentiam mali, seu ad liberationem à miseria & poena, sub qua consideratione habet aliquam rationem boni; nam ut ex Aristotele docet D. Thomas h̄c art. 1. ad 3. *Carere malo habet rationem boni.* Addo quod, cùm beatitudo duo includat, unum positivum, scilicet esse cumulum omnium bonorum, & aliud privativum, nemp̄ carere omni miseria, potest appeti duobus modis; primo per modum prosecutionis boni, & hoc contingit quando aliquis appetit possidere aut obtinere positivè aliquod bonum; secundò per modum remotionis mali, sicut quando aliquis desiderat carere aliquā miseriā, & hoc secundo modo ipsi damnati & miseri, dum appetunt non esse, querunt beatitudinem, quatenus tunc optant carere omni miseriā.

4. Dices, Voluntas est libera libertate contrarietas circa bonum & malum: Ergo potest indifferenter velle bonum & malum. Respondeo quod licet voluntas sit libera libertate contrarietas in ordine ad quodcumque bonum & malum particulare & limitatum, subindeque possit indifferenter illud velle vel nolle, non tamen circa bonum & malum ut sic, sed est determinata ab Authoris natura ad amandum bonum ut sic, & ad odientium

DE ACTIBUS HUMANIS.

35

odiendum malum ut sic: Quare ad libertatem voluntatis non requiritur quod per actum prosecutionis possit ferri in malum sub ratione mali, sed sufficit quod possit velle malum sub ratione boni. Unde Augustinus in Enchir. cap. 105. *Nec enim culpanda est voluntas, nec dicendum, aut voluntas non est, aut libera non est, quia beati esse sic voluntus, ut esse miseri non solum nolimus sed nequaquam prorsus velle possimus.*

CAPUT II.

De motivo voluntatis.

1. **M**ulta sunt voluntatis motiva. Primum est voluntas ipsa qua seipsum efficienter movet de potentia ad actum. Secundum est intellectus, qui illam moveret per objecti propositionem. Tertium est appetitus sensitivus, qui propter connexionem & sympathiam cum rationali, saepè illum inclinat ad idem objectum. Quartum est Deus, qui per modum extrinseci principij, illum efficienter movet ad omnes suos actus. Circa haec motiva triplex est difficultas breviter hic resolvenda. Prima est, quo modo intellectus per propositionem objecti moveat voluntatem, an in genere causæ efficientis, vel solum finalis aut formalis extrinsecæ? Secunda, an in prima voluntate finis voluntas seipsum moveat, vel ad illum à Deo specialiter moveatur & applicetur? Tertia, an voluntas non solum moraliter, sed etiam physique, moveatur à Deo?

S. I.

Resolvitur prima difficultas.

2. Dico primò, objectum apprehensum, seu intellectus per apprehensionem objecti, movet voluntatem in genere causæ finalis, & formalis extrinsecæ, non tamen efficienter, seu per modum principij quo activi.

Prima pars pater, objectum enim propositum movet voluntatem, in quantum est bonum: Ergo in eo genere causa movet, in quo bonitas potest move: Bonitas autem movet in genere causæ finalis, alliciendo appetitum ad suum amorem & desiderium: Ergo & objectum apprehensum.

3. Secunda pariter evidens est, cum enim voluntas ex se sit indiferens & indeterminata ad elicendum actum hujus speciei, v.g. actum amoris, vel odij, fuga, vel desiderij, ut hunc potius quam illum producat, indiget aliquā formā, quā extrinsecè determinetur: Sed talis forma extrinsecæ nulla alia esse potest, quam objectum propositum ad intellectu: Ergo objectum cognitum movet & determinat voluntatem in genere causæ formalis extrinsecæ. Unde D. Thomas infra q. 18. artic. 2. ad 2. ait: *Objectum habet quodammodo rationem formæ, in quantum dat speciem.*

4. Tertia verò pars, quam negant Cajetanus, Conradus, Medina, & alij ex nostris Thomistis, probatur ratione fundamentali. Principium quo, seu ratio agendi, est intrinsecæ potentie quæ operatur, cum illam constituit intrinsecæ potentem ad agendum; nam species impressa verbi gratiae quæ est principium quo intellectus, constitutus intellectum in actu primo complete potenter ad intelligendum, in ipso re-

cipitur: Atqui objectum cognitum non afficit intrinsecè voluntatem; nec in ea recipitur: Ergo non potest concurrere per modum principij quo actiui ad volitionem.

5. Nec valet communis responsio Adversariorum, qui dicunt non requiri necessariò formam & rationem agendi esse intrinsecam potentiam, eique inharentem, sed sufficiere quod sit in eadem essentia animæ. Non solum enim principium radicale & remotum debet intrinsecè compleri, sed etiam proximum, quando est impotens & incompletum in actu primo; undè non solum gratia habitualis ponitur in essentia animæ, sed etiam habitus supernaturales in intellectu & voluntate, ut possint elicere actus supernaturales: Ergo si voluntas non sit ex se sufficienter potens & in actu primo quoad specificacionem suorum actuum, ut dicunt Adversarij, non poterit per objectum tanquam per rationem agendi intrinsecè compleri, & in actu constitui:

6. Confirmatur: Quod est impotens non potest fieri potens, nisi intrinsecè mutetur, quia denominatio potens est intrinsecæ, undè necessariò debet peti à forma intrinsecæ. Ex quo principio probant Thomistæ necessitatem premotionis physicæ ad operandum, luminis gloriæ ad vivendum Deum, motionis in instrumento ad effectum causæ principialis producendum: Ergo si voluntas de se sit impotens ad attingendum rationem specificam suarum operationum, ut sit intrinsecæ potens, debet intrinsecè mutari, & per consequens illud quod est illi ratio agendi, debet illi esse intrinsecum, & in eo immediate recipi, & non solum remotè & mediata.

7. Potest etiam probari eadem pars hoc cursu: Illud est ratio agendi cui terminus per actionem productus assimilatur: Sed terminus productus per volitionem non assimilatur objecto, sed magis ipsi voluntati; cum nihil aliud sit quam impulsus & inclinatio actualis in objectum, sicut voluntas est inclinatio in actu primo: Ergo objectum non est ratio agendi respectu voluntatis, sed solum respectu intellectus, cum terminus productus per intellectum, scilicet verbum, assimiletur objecto, & sit ejus similitudo formalis.

8. Objecies primò: Verbum in divinis influit activè in amorem, producit enim Spiritum Sanctum una cum Patre, unde S. Thomas i. p. qu. 43. art. 5. ad 2. *Filius est Verbum, non qualemcumque, sed Verbum spirans amorem:* Ergo etiam in creatis verbum seu conceptio intellectus, activè in amorem & volitionem influit, saltem ut principium quo. Consequientia probatur: Verbum Divinum differt à creato solum in hoc quod divinum est per se subsistens, creatum verò est accidentis: At subsistentia addita causa non variat genus causæ, quamvis variet causandi modum; nam si calor subsisteret sine limitativo, nihilominus activè calefaceret, sicut modo, quamvis tunc operaretur ut quod, ex eo quod est subsistens, nunc verò solum sit agens ut quo: Ergo si Verbum in divinis activè influat ut principium quod in amorem, debet etiam in creatis effectivè in eum influer, saltem ut principium quo.

9. Respondeo, conceesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem. Tum quia Verbum Divinum, ex eo quod per se subsistat, habet ordinem originis cum Spiritu Sancto, quem non habet, nisi esset principium productivum illius: verbum autem creatum non habet hunc ordinem.

nem cum amore. Tum etiam, quia Verbum Divinum, cùm sit infinitum, & increatum, ac Patri consubstantiale, habet eandem voluntatem, & per consequens eandem virtutem spirativam quam Pater, quod non convenit amori creato & finito; & ideo non mirum, si illud sit productivum amoris, non verò istud. Unde ad probationem consequentia dicendum est, quod licet subsistentia ut sic non variet genus causandi vel influendi, bene tamen subsistens, quatenus est divina & infinita, nam sicut facit Verbum Divinum esse personam Patri coequalē & consubstantiale, ita facit ut una cum illo activè producat amorem personalem.

10. Objicunt secundò Adversarij, & hæc est ratio fundamentalis ipsorum: Quamvis voluntas sit sufficienter in actu, quoad exercitium sui actus, quia ipsa est principium movens quoad exercitium, non est tamen ex se sufficienter in actu quoad specificationem sui actus; alioquin omnes actus ipsius essent ejusdem speciei, sicut ipsa unius est naturæ, eo proportionali modo quo actionis, unde oportet quod datur aliud principium quod cum ipsa voluntate causet specificationem actus: hoc autem non potest esse aliud quam ipsum objectum ut actu intellectum, sive ut existens in intellectu in ratione termini intentionis: Ergo illud activè ad specificationem actu voluntatis concurrit. Unde Commentator 3. de anima ait quod balneum intra animam est agens desiderium, & D. Thomas infra quest. 22. art. 3. ad 2. dicit, objectum appetitus intellectivi esse magis actuum, quam objectum appetitus sensitivi.

11. Respondeo, negando Antecedens, voluntas enim habet vim completam nedium ad substantiam suorum actuum, sed etiam ad rationem specificam illorum, vel ex se, vel ex habitibus aut donis illi superadditis, tam in ordine naturali, quam supernaturali; & ideo ex parte objecti, seu intellectus proponens objectum, non requiritur activus influxus, sed solum finalis, objectivus, & formalis extrinsecus. Unde D. Thomas 1. part. quest. 27. artic. 4. sic ait: Hæc est differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus sit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem; voluntas autem sit in actu non per hoc quod aliqua similitudo voliti sit in voluntate, sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem voluntatim. Quibus verbis aperit declarat, quod cùm cognitione fiat per assimilationem potentia cum objecto, & sit veluti quidam partus intellectualis, ex objecto, & potentia, ut ex viro & feminâ procedens, debet activè procedere ab objecto, intra potentiam cognoscentem, ratione speciei intelligibilis, existente. Volitio autem, cùm sit inclinatio actualis, & tendentia in objectum, non verò partus illius, non pendet ab objecto ut à principio effectivo quo, sed solum tantquam à termino in quem tendit, vel tanquam à forma extrinseca à qua specificatur. Unde non sequitur omnes actus voluntatis esse ejusdem speciei; tum quia voluntas comparatur ad suas operationes per modum causæ æquivoce, quæ licet sitius speciei, potest tamen effectus species diversos producere, sicut lux, sol, cælum, & similia, causant effectus specie diversos; tum etiam quia ut actus sint ejusdem speciei, non sufficit eos produci ab eadem causa, sed etiam requiritur ut sit eadem forma specificans: motus enim sursum

& deorsum, tametsi aliquando ab eodem motorib; fiant, specie distinguuntur, quia diversos habent terminos à quibus formaliter specificantur: non est autem omnium actuum voluntatis eadem forma specificans, sed diversa, secundum diversitatem objectorum in quæ tendit, & à quibus ut à formis extrinsecè specificantibus dependet, ut in probatione secundæ partis nostræ conclusionis ostensum est.

12. Ad testimonia verò Commentatoris, & D. Thomæ, dicendum est, illos verbum agere, vel esse actuum, in ampla quadam significacione usurpare, quatenus de quolibet genere causæ, & de qualibet causalitate & motione dicitur, non verò strictè & in propria significacione, prout attribuitur soli causæ efficienti. Unde idem S. Doctor 1. p. quest. 48. artic. 1. ad 4. ait quod agere tribus modis accipi potest, primò formaliter, ut cùm albedo facit album; secundò efficienter, ut cùm pictor facit tabellam; tertio finaliter, sicut finis dicitur efficere, movendo efficientem.

§. II.

Altera difficultas expeditur.

13. Dico secundò, in prima volitione & intentione finis homo non se moveret, sed specialiter moveretur à Deo; non verò in quolibet primo actu cuiusvis negotij occurrenti, licet etiam talis actus aliquando procedat ex speciali instinctu & motione Dei.

Prima pars probatur: Ut voluntas moveret se in prima volitione finis, quam homo elicit initio vita, deberet esse in actu respectu illius: Sed voluntas non potest intelligi esse in actu respectu talis volitionis: Ergo ad illam non potest se movere, sed debet specialiter à Deo moveri. Major est certa, nam unumquodque instantum movet, in quantum est in actu: Ergo nihil potest se movere ad illud respectu cuius non est in actu, sed in potentia. Minor verò ex eo patet: quod cùm volitio illa sit omnium prima, nullam aliam presupponit, per quam voluntas constitutatur in actu, & se reducatur de potentia in actu.

14. Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Idcirco voluntas seipsum moveret ad electio- mediorum, quia supponitur jam in actu per intentionem finis: cùm ergo ad primam simpliciter finis volitionem nullus actus supponatur (nam ipsa est primus actus voluntatis) non potest seipsum voluntas ad illam movere, sed debet moveri ab aliquo principio extrinseco actuali: Sicut animal movet quidem se multipliciter, mediante motu cordis, ad ipsum verò motum cordis non se moveret, sed moveretur à generante, vel ab Autore naturæ; quia cùm sit primus omnium motuum vitalium, non presupponit alium, ex quo animal ad illum se applicet.

15. Ex hoc probata manet secunda pars, nam in inceptione cuiuscumque negotij, & intentionis, cuiuscumque finis particularis, homo supponit primam volitionem & intentionem finis, ad quam fuit motus & applicatus à Deo, & alios voluntatis actus & effectus, puta boni utilis, honesti, vel delectabilis, ex quibus potest ad negotia illa, & volitiones bonorum & finium particularium se movere & applicari. Unde necesse non est quod tunc incipiat ex speciali motione & instinctu Dei, sicut in primo actu totius vitae.

16. Quod verò interdum id contingat (ut al-

leretur

leritur in tertia parte conclusionis) manifestum est, nam Deus interdum moveret hominem ad opera de quibus antea non cogitaverat, ut ad quærendum thesaurum, ad insequendos hostes, & similia. Unde Machab. 4. dicitur: Incidit illis bonum consilium. Et in vita S. Patritij refertur quod cùm in Hiberniam captivus adductus esset, thesaurum non sine divino instinctu reperit, quo beneficio se in pristinam libertatem vindicavit. Interdum etiam Deus movet specialiter & subito aliquos ad fidem, vel peccantem, aut alios actus supernaturales, per gratiam operantem, cuius effectus sunt à voluntate non se movente, sed mota à Deo, ut docet D. Thomas infra quest. 111. art. 2. Unde hic quest. 9. artic. 6. ad 3. sic ait: Interdum specialiter Deus movet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod est bonum, sicut in his quos moveret per gratiam.

17. Objicies primò contra primam partem conclusionis: Deus non aliter moveret voluntatem ad primam volitionem finis, quam eam applicando ad talem actum elicendum: Atqui etiam eam applicat ad intentionem cuiuscumque finis particularis, & electionem mediorum, cùm juxta sententiam Thomistarum, nec voluntas, nec ulla causa secunda, possit operari, & in actu prodire, nisi ut applicata à Deo: Ergo in prima volitione finis voluntas non moveretur specialiter à Deo.

Respondeo Deum dupliciter movere & applicare voluntatem ad agendum, primò motione quadam & applicatione generali, quæ omnes causas secundas movet ad agendum, & reducit de actu primo ad secundum; secundò motione quadam & applicatione speciali, quæ ut motor & provisor specialis supplet defectum & impotentiam alicuius causæ secundæ; primo modo movere voluntatem ad intentionem cuiuscumque finis, & electionem mediorum, secundo verò ad primam volitionem finis, quia respectu illius voluntas non est in actu in ratione principij applicativi. Unde Deus facit respectu primæ volitionis quod facit voluntas mediante intentione finis, respectu electionis mediorum; & idcirco dicimus illum concurrere ad primam volitionem finis, ut motorem speciale, quia supplet id quod in electione præstat causa particularis; ad electionem verò, vel ad intentionem cuiuscumque finis particularis, concurrendo solum ut motorem & provisorem generali, quia dum applicat voluntatem ad illos actus, non supplet vices alicuius causæ creatæ, sed gerit munus causæ prima, & motoris generalis.

18. Objicies secundo: Homo potest peccare in primo instanti usus rationis: Ergo non moveretur specialiter à Deo ad primam intentionem finis quam elicit initio vita moralis. Consequenter patet, alijs peccatum refunderetur in Deum; hac enim ratione in tractatu de Angelis ostendimus, Angelos non posuisse peccare in primo instanti creationis, quia cùm Deus specialiter moveat ad primam operationem, peccatum Deo ut auctori ait motori speciali tribueretur. Antecedens verò probatur à D. Thoma infra q. 89. artic. 6. ubi docet peccatum originale nunquam posse reperiri cum solo veniali; quia si homo in primo instanti usus rationis se convertat in Deum, justificabitur à peccato originali; si verò non se convertat, peccabit mortaliter.

Respondeo distinguendo Antecedens: homo potest peccare in primo instanti usus rationis, si

Pars II.

intelligatur de primo instanti initiativo attingentia usus rationis, nego Antecedens. Si de terminativo, concedo Antecedens, & nego Consequentiam.

19. Explicatur solutio: Homo non incipit attingere usum rationis in unico instanti physico, sed moraliter est in aliqua morula temporis, longiori, aut breviori, secundum quod fuerit subtilioris aut tardioris ingenij. Cujus ratio est, quia non artingit usum rationis, nisi per discursum formulam, procedendo de cognitione confusa & communi ad distinctam & in particulari. Quia verò omnis temporis morula terminatur duabus instantibus, & ab uno incipit, & in alio completeretur ac consummatur, cùm dicitur hominem posse peccare in primo instanti usus rationis, hoc non debet intelligi de primo instanti illius morulae, quod dicitur instans initiativo attingentia usus rationis (in eo enim se habet sicut Angelus in instanti creationis, quia ejus intellectus applicatur à Deo ad primum dictamen rectum, ex quo infallibiliter sequitur primus actus voluntatis) sed de alio instanti terminativo illius, quia cùm tunc voluntas supponatur in actu, per actu quem ex speciali Dei motione elicitur, potest per consilium & deliberationem se applicare ad illud quod voluerit, & consequenter peccare, convertendo se ad bonum utile vel delectabile diffusum rationi. Sicut Angelus in secundo instanti creationis peccate potuit, & de facto peccavit, inordinatè appetendo propriam excellentiam, quia tunc plenè potuit deliberate, & se movere.

§. III.

Resolutio tertia difficultatis.

20. Tertia difficultas est, an voluntas non solum moraliter, sed etiam physicè moveatur à Deo ad operandum? Pro resolutione illius, observandum est cum S. Thoma qu. 22. de veritate art. 9. quod cùm actus voluntatis sit quasi medium inter potentiam & objectum, immutatio actus voluntatis potest considerari vel ex parte ipsius voluntatis, vel ex parte objecti. Unde duplex potest dari motio voluntatis, una moralis & objectiva, si tenens ex parte intellectus, & nihil reale ac physicum ponens in voluntate, sed solum extrinsecè, per manifestationem bonitatis quæ est in objecto, eam alliciens & invitans; quam explicat Augustinus tract. 26. in Joan. exemplo ovis, quæ offensione rami viridis trahitur, & pueri, qui demonstratione pomi vel nucis, ad currentem incitatur: Ramum (inquit) viridem ostendis ovi, & trahis illam; nunc puer demonstratur, & trahitur. Alia se tenet ex parte voluntatis, & eam intrinsecè immutat & applicat ad volendum illum objectum, quod sua bonitate & convenientia eam allicet. Unde ista spectat ad genus causæ efficientis, & realis ac physica, seu effectiva & applicativa, appellatur; illa verò ad genus causæ finalis, & metaphorica seu objectiva dici solet; finis enim cùm non agat actione propria, sed metaphorica, alliciendo voluntatem ad sui amorem, impropriè tantum & metaphorice moveare dicitur. Hoc præsupposito.

21. Dico tertio, Deum movere voluntatem ad operandum, non solum moraliter, & ex parte objecti, sed etiam physicè, & ex parte potentiae.

Probatur primò ex D. Thoma 1. p. qu. 105. art. 4.

D. 105.